

5. Дністрянський С. Погляд на теорії права та держави : ювілейний зб. Наук. т-ва ім. Шевченка у Львові в п'ятдесятиліття оснований. 1873–1923 / С. Дністрянський. – Львів, 1925. – 63 с.
6. Еллинек Г. Борьба старого права с новым / Г. Еллине. – М., 1908. – С. 8.

References

1. «Academician Stanislav Dnistriansky 1870-1935», «Scientific reference books on the history of Ukraine. Attractions political and legal culture of Ukraine», No 21, 93 p.
2. Dnistriansky, S. (1923) «New state», «Ukrainian wanderer», Vienna-Prague-Lviv, Pp. 7, 14, 15.
3. Dnistriansky, S. «Reform of Law and Social Sciences», «Freedom», Vol. 2, Part 1, Pp. 4–5.
4. Dnistriansky, S. «Reform of Law and Social Sciences», «Freedom», Vol. 2, Part 6, P. 247 .
5. Dnistriansky, S. (1925) «A look at the theory of law and state: Anniversary Collection Shevchenko Scientific Society in Lviv in fiftieth foundation. 1873–1923», Lviv, 63 p.
6. Jellinek, G. (1908) «Fight the old rules to the new», Moscow, P. 8.

Олещук Екатерина. Актуализация идеи права в государственных взглядах С. Днистрянского. В статье рассмотрена проблема актуализации идеи права в государственных взглядах С. Днистрянского на фоне современности. Анализ ведущих положений социально-правовых взглядов ученого показал их соразмерность во многих аспектах с современностью. В частности, вопрос самоорганизации народных масс, уровень и направление социально-правового образования как основы государственного строительства и, главное, определение самого гражданина как субъекта активных превращений в государстве.

Ключевые слова: идея права, народ, социальное сообщество, государство.

Oleshchuk Kateryna. Updating the Idea of Law in Support of S. Dnistrianskyi Views. The article deals with the issue of updating the idea of law in the country in research S. Dnistrianskyi. Formation of the idea of law in the country is seen on both sides, social and community national position regarding state. The people as a social community are the creator of its own law and determine its content. The state is considered only as an organizational shell of nation community. Self-organization of the people is the starting principle the idea of state law in S. Dnistrianskyi. Another fundamental aspect for the development of the idea of law academic interaction defines three major areas of age, social, economic and legal. Only in that its interaction they produce natural, relevant, effective law in the country. After all, only considering the foundations of social life (customs, traditions, social trends, etc.) as well as providing basic economic needs of the people, state law may have a basis in its solid wasps.

Key words: the idea of law, people, social community, state.

Статтю отримано 31.08.2014 р.

УДК 111.6:316.354

Людмила Онейда

Від праксеології до технологій ефективної діяльності

З урахуванням можливостей праксеологічного підходу у виявленні принципів та факторів ефективності, а також у сприянні впровадженню ефективності на різних рівнях: від індивіда, через організацію й аж до суспільства загалом, у межах дослідження показано колізії та суперечності руху теоретичної думки й практичної діяльності організацій на шляху до успіху та на цій основі – виокремлення принципів ефективної діяльності. Останні зводяться до принципу взаємостосунків підтримки, групового прийняття рішень і групових методів керівництва, постановки високих виробничих цілей, а також необхідності врахування мінливого характеру навколишніх умов.

Ключові слова: праксеологія, діяльність, результативність, ефективність, провайдинг ефективності, успішність.

Постановка наукової проблеми та її значення. У пошуках принципів ефективної діяльності людство перебуває з давніх-давен і до сьогодні. У результаті, накопичені в цій сфері знання й досвід – невичерпні. Завдання полягає в їх освоєнні, розумінні та вмінні застосовувати у своїй повсякденній практичній діяльності.

Саме в праксеології тісно сплітаються загальні питання теорії та конкретні питання практики. У цій науці методологічні основи впливають із діяльності успішних організацій, людей, суспільств. Саме тому, відштовхуючись від праксеології, ми здатні прийти до нових технологій ефективної діяльності, до необхідності їх упровадження на всіх рівнях роботи – від індивіда, через організацію й аж до суспільства загалом.

Аналіз досліджень цієї проблеми свідчить про те, що питання ефективної діяльності досліджувало багато вчених, серед яких – Ч. Бернард, М. Вебер, Ф. Гаєк, А. Етціоні, В. Зотов, Т. Котарбінський, Р. Лайкерт, Дж. Лорш, П. Лоуренс, Е. Мейо, Р. Мертон, Л. Мізес, Дж. Міллер, Т. Пщоловський, А. Райс, Ф. Ротлісбергер, Г. Саймон, М. Сацков, Є. Слуцький, Ф. Тейлор, Е. Тріст, Л. Урвік, А. Файоль, В. Юшин, А. Юшина та ін. Як відомо, це представники різних сфер науки, зокрема філософії, праксеології, соціології, економіки тощо. Отже, дослідження ефективності й способів її впровадження носить міждисциплінарний характер.

За задумом видатного польського філософа Тадеуша Котарбінського, саме праксеологія є наукою про засади справної та ефективної дії. Учений розуміє праксеологію як своєрідну «граматику дій», котра в практичному відношенні займається виявленням загальних шляхів і засобів підвищення продуктивності будь-якої праці в кількісному і якісному смислах.

Ще один відомий польський учений Тадеуш Пщоловський – спеціаліст праксеології, менеджменту, організації й бізнесу – намагається віднайти принципи досконалої діяльності в народній мудрості, думках відомих учених, письменників, організаторів та управлінців із давнини й до наших днів. У своїх пошуках він звертається до праць видатних мислителів: Арістотеля, Платона, Декарта, Леонардо да Вінчі та ін. Такий історичний підхід до проблеми уможливує послідовність її осмислення, а отже, певною мірою наближає до її розв'язання.

Отже, об'єктом нашого дослідження є ефективна діяльність, а предметом – способи її впровадження. **Мета та завдання статті** полягають, відповідно, у з'ясуванні принципів ефективної діяльності та показі колізій і суперечностей руху теоретичної думки й практичної діяльності організацій, особистостей і суспільств до успіху.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Перш ніж перейти до пошуків принципів ефективної діяльності та способів їх упровадження, варто з'ясувати зміст ключового поняття дослідження. Без сумніву, ним є «ефективність». Слово має низку синонімів, а саме: «результативність», «продуктивність», «досконалість» і, зрештою, «успішність». І хоча всі ці слова близькі за значенням, усе-таки вони не є абсолютними синонімами.

Так, ефективність (від латин. *effectivus* – діяльний, творчий) – відносний ефект, результативність процесу, операції, проекту, що визначається як відношення результату до затрат, які зумовили його одержання.

І хоча вживання термінів «ефективність» і «результативність» відбувається паралельно, усе ж між ними існують певні відмінності. Тому при їх застосуванні доцільно враховувати глибинний смисл понять «ефект» та «результат», від яких і походять вищезазначені терміни. Так, поняття «ефект» походить від латин. *effectus* – виконання, дія (від *efficio* – дію, виконую) і може позначати результат, наслідок будь-яких причин, дій, засіб, прийом, явище. Ефект – це досягнутий результат у матеріальному, грошовому, соціальному вираженні.

Результат – це те, що отримано після закінчення будь-якої діяльності, роботи, підсумок. Уважається, що результат – сукупний підсумок розвитку окремих елементів або в цілому будь-якої системи на конкретний момент часу або за певний період. При цьому результат може характеризувати як позитивні, так і негативні підсумки діяльності.

Ефект – результат, що характеризує успішність, корисність функціонування окремого процесу або системи в цілому, тобто позитивні тенденції в розвитку.

Отже, можна стверджувати, що результативність відображає ступінь досягнення запланованих показників чи поставлених цілей, а ефективність характеризує позитивну динаміку розвитку. Тобто ефективність виступає як індикатор розвитку та його найважливіший стимул. Ефективність – якісна категорія, що пов'язана з інтенсивністю розвитку (динамічною якісною категорією) та відображає глибинні процеси вдосконалення, які відбуваються в усіх елементах системи [1].

У зарубіжній англомовній літературі поняття ефективності функціонування виражається двома термінами. Перший – «*efficiency*» – це відношення між випуском продукції й використаними для її

виробництва ресурсами. За ним можна оцінити економічність роботи підприємства та його підрозділів, тобто це вимірне поняття. Другий – «*effectiveness*» – оцінює міру досягнення підприємством своїх цілей і не є кількісно вимірним поняттям. Цей термін більш повно характеризує успішність роботи й відображає не тільки економічність виробництва продукції, але й характеристики взаємодії із зовнішнім середовищем.

Отже, можна стверджувати, що забезпечення ефективності функціонування підприємства відображає певний процес. Відповідно, його розгляд як системного процесу – провайдингу ефективності – дає змогу виокремити його складові частини.

Поняття «провайдинг» носить міждисциплінарний характер і має досить широку семантику; сам термін походить від англійського «*provide*»¹. У сучасній теорії та практиці під провайдингом розуміємо процес забезпечення необхідним окремої людини, робочої групи, організації в цілому.

Варто зазначити, що в сучасній Україні у зв'язку з реформуванням більшості сфер суспільного життя широко застосовується поняття «провайдинг інновацій» як система перетворення наукових знань на ринковий продукт з урахуванням інтересів усіх учасників інноваційного процесу. Одним з основних суб'єктів цієї системи виступає інноваційний провайдер, який як суб'єкт підприємницької діяльності здійснює апробацію та впровадження інноваційних проєктів.

Отже, ефективність – це складна наукова категорія, яка всебічно охоплює всі сфери практичної діяльності людини. Через цю категорію знаходять віддзеркалення такі найістотніші характеристики діяльності, як цілісність, багатовимірність, динамічність і взаємопов'язаність її різних сторін [1].

Як відомо, погляди вчених на сутність ефективності змінювалися в часі. Уперше термін «ефективність» у значенні «результативність» у своїх роботах використав один із засновників політекономії В. Петті. Д. Рікардо надав терміну нового специфічного значення, а саме: «відношення отриманого результату до певного виду витрат». Із цього часу поняття «ефективність» набуло статусу економічної категорії. А з кінця XIX ст. термін почали використовувати для оцінки різноманітних дій. Відтоді проблема ефективності стала загальнонауковою, а термін «ефективність» стали вживати в різних значеннях. Так, Г. Емерсон визначає ефективність як максимально корисне співвідношення між сукупними витратами та економічними результатами [3].

Т. Котарбінський – творець праксеології – використав поняття ефективності як одне з центральних. Воно характеризувалося багатозначністю вживання, що обумовлювало теоретичну невизначеність цього терміна в межах праксеології. Так, ефективність, правильність та успішність спочатку не відділялися одне від одного. Подальший розвиток поняття ефективності в межах праксеології одержало в роботах Я. Зеленецького. Він розглядає ефективність, вигідність й економічність як основні критерії ефективної діяльності. Я. Зеленецький отожднює ефективність і доцільність або, як це було раніше в Т. Котарбінського, – результативність [5].

Пошуками принципів досконалої діяльності займається відомий польський учений-праксеолог Т. Пщоловський. Розпочавши з аналізу джерел народної мудрості, думок відомих учених та філософів, він приходить до науки про організацію й управління.

Без сумніву, спробою зведення принципів ефективної та результативної дії в певну систему, тісно пов'язану з проблемами продуктивності праці робітників, зайнятих у промисловості, був тейлоризм, який розвинувся в науку організації й управління. В основі цієї науки ми знаходимо правила Р. Декарта, рекомендації К. Бернара, закон поділу праці А. Сміта та закон інтеграції Ф. Тейлора. Вони знайшли вираження у сформульованих Ле Шательє п'яти началах, які повинні застосовуватися в добре організованій роботі. Цей принцип поступового покращення, названий циклом організованої дії або організаційним циклом, проявляється в праксеологічній науці організації й управління в різних трактуваннях.

Серед багатьох теоретиків наукової організації праці варто згадати про К. Адамецького та сформульовані ним закони – гармонії й оптимального виробництва, про А. Файоля, котрий основні

¹ Англо-російський словник В. Мюллера подає п'ять визначень терміна «*provide*»: 1) заготовляти, запасати; зберігати; 2а) постачати; доставляти; забезпечувати (чим-небудь матеріальним), 2б) давати, надавати; забезпечувати; 3) забезпечувати засобами до існування; 4а) уживати заходи, готуватися, 4б) передбачати; 5) юридично обумовлювати, передбачати (див.: Мюллер В. К. Англо-русский словарь. – Изд. 16-е, стереотип. / В. К. Мюллер. – М. : Изд-во «Сов. энцикл.», 1971. – 912 с.).

завдання керівництва вбачав у передбаченні, організації, координації й контролі; про Ф. Гільберта та запропоновані ним методи дослідження праці, що ґрунтуються на елементарних рухах; про Е. Хаусвальда – першого викладача нової науки у Львівському політехнічному інституті в 1904 р. та ін. [2, с. 118].

Відомо, що на зміну функціональній моделі «організація – машина» (А. Файоль, Л. Урвік) прийшла бюрократична модель організації (М. Вебер). Це концепція крайньої раціоналізації організаційних відносин за допомогою витіснення з них особистісного компонента. Праці М. Вебера стали теоретичним фундаментом школи наукового управління. Бюрократія розглядалася як якість формалізованої соціальної системи.

Реакцією на недоліки попередньої моделі стала модель «організація – община» (Е. Мейо, Ф. Ротлісбергер та ін.). У центрі її уваги – психологія спілкування, колективна самоорганізація, неформальні норми й зв'язки. Так, Е. Мейо в 30-х рр. тлумачить організацію як спільноту, основу якої становлять нормальні «людські відносини», що принципово впливають на ефективність і продуктивність спільної праці. Загалом, представники школи «людських відносин» та психологічного напрямку: 1) увеличили врахування людського фактора, поведінки членів організації, що дало змогу використовувати в управлінні психологічні й соціально-психологічні методи для підвищення ефективності організацій; 2) виділили неформальну структуру організації, що дало змогу суттєво розширити межі діяльності керівників, використати систему горизонтальних комунікацій в організації; 3) суттєво збагатили теорію мотивації, використовуючи нові ефективні підходи до досягнення організаційних цілей.

Заслугує на увагу «соціотехнічна» модель організації (Е. Тріст, А. Райс та ін.), яка підкреслює взаємозалежність різних технологій і форм групових відносин, тобто залежність між соціальною організацією виробництва та характером його технічних засобів.

В «інтераціоналістській моделі» (Ч. Бернард, Г. Саймон й ін.) організація тлумачиться як система довготривалих взаємодій між працівниками, що охоплює формальні та неформальні компоненти, інтереси й цілі індивідів.

Модель «природної організації» (Р. Мертон, А. Етціоні та ін.) розглядає функціонування організації як процес, що самоздійснюється, а саму організацію – як гомеостатичну систему, її мета – лише як один із результатів функціонування.

Загалом, дві останні моделі розкривають організацію як складну багатоцільову систему соціальних відносин, тобто з точки зору системного підходу.

Американськими дослідниками П. Лоуренсом та Дж. Лоршем застосовано ситуаційний підхід до дослідження організацій. Основна ідея управління організаціями в межах цього підходу пов'язана з виділенням типових ситуацій у зовнішньому середовищі й об'єднанням цих ситуацій у блоки на основі схожих стратегій та дій керівників. При такому підході основне завдання полягає в тому, щоб «діагностувати» ситуацію, ідентифікувати її з типовим блоком і передбачити на цій основі подальший розвиток подій.

У 70–80-х рр. підвищилась увага до проблем взаємодії організацій із соціальним середовищем (Г. Олдріх), інерції організації до змін (М. Ханан), поведінки організацій у кризових ситуаціях (Ч. Перроу, Дж. Кренс), неформальних, добровільних організацій (Д. Кнок). Останнім часом значного поширення набули також концепції «організаційного розвитку», «організаційної культури».

Власне, кожна модель організації має свої переваги та недоліки. Так, Р. Лайкерт стверджує, що організації, побудовані на основі класичної теорії, є неефективними, тому що вони прагнуть до консерватизму й не враховують мінливого характеру навколишніх умов. Згідно з Лайкертом, «Система 4» – це напрям, за яким повинні рухатися найпродуктивніші та найприбутковіші організації. У всіх випадках керівники повинні краще використовувати людські ресурси, повний спектр людських мотивацій. Для цього розвиток організацій повинен уключати принцип взаємостосунків підтримки; групове прийняття рішень і групові методи керівництва; постановку високих виробничих цілей.

Висновки й перспективи подальших досліджень. У розв'язанні проблеми ефективної діяльності особливе місце належить праксеології як науці про засади справної та ефективної дії. Ключовим поняттям дослідження є «ефективність», яка, на відміну від «результативності», означає лише позитивні

тенденції в розвитку, тобто його успішність. Поняття «провайдингу ефективності», як і сам процес, вимагає подальших досліджень.

Наука про організацію праці еволюціонувала від праксеології аж до сучасних технологій ефективної діяльності, про що свідчить різноманітність моделей організації: від природних, через бюрократичні форми організаційного дизайну штучних організацій, до сучасних нових форм організацій – мережевих форм організаційного дизайну.

Залежно від моделі організації, актуалізувалися різні принципи та фактори ефективної діяльності. На сучасному етапі розвитку суспільства й організацій актуальним є ставлення до людини як до найважливішого ресурсу; урахування повного спектра людських мотивацій; принцип взаємостосунків підтримки; групове прийняття рішень і групові методи керівництва; постановка високих виробничих цілей; взаємозв'язок організації із зовнішнім середовищем, швидка реакція на його зміни.

Джерела та література

1. Лігоненко Л. Дискусійні питання щодо трактування сутності та співвідношення понять «ефективність» і «результативність» управління підприємства / Л. Лігоненко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 10. – С. 207–216.
2. Пщоловський Т. Принципы совершенной деятельности (введение в праксеологию) / Т. Пщоловский. – Киев : Ин-т праксеологии, 1993. – 271 с.
3. Эмерсон Г. Двенадцать принципов производительности / Г. Эмерсон // Управление – это наука и искусство. – М. : Экономика, 1992. – С. 87–114.
4. Юшин В. П. Система «Результат» / В. П. Юшин, А. Н. Юшина. – Луцк : [б. и.], 2003. – 450 с.
5. Лала О. М. Исторична ретроспектива взаємозв'язку ефективності, надійності та якості системи управління [Електронний ресурс] / О. М. Лала. – 2009. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Vdnuet/econ/2009_3/7.pdf

References

1. Lihonenko, L. (2008) «Discussion questions regarding the interpretation of the nature and value concepts of «efficiency» and «effectiveness» of the enterprise management», *«Actual Problems of Economy»*, No. 10, Pp. 207–216.
2. Pscholovsky, T. (1993) *«Principles perfect activity (Introduction to praxeology)»*, K. : Institute praxiology, 271 p.
3. Emerson, G. (1992) «Twelve Principles of productivity», *«Management - the science and art»*, Moscow : Economics, Pp. 87–114.
4. Yushin, V. P., Yushina, A. N. (2003) *«The system of «Result»»*, Lutsk, 450 p.
5. Lala, O. M. (2009) *«The historical retrospective of relationship of effectiveness, reliability and quality management system»*, http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Vdnuet/econ/2009_3/7.pdf

Опейда Людмила. От праксеологии к технологиям эффективной деятельности. В статье показаны коллизии и противоречия становления теоретической мысли и практической деятельности организаций, отдельных личностей и общества в целом на пути к успеху. Отталкиваясь от праксеологии как науки о правильном действии, мы неизбежно приходим к технологиям эффективной деятельности, более того – к необходимости провайдинга (внедрения) эффективности, что на данном этапе реформирования общества равно провайдингу инноваций.

Ключевые слова: праксеология, деятельность, результативность, эффективность, провайдинг эффективности, успешность.

Opeyda Ludmila. From Praxeology to the Technologies of Effective Activity. The process of incipience of principles of effective activity from ancient times to the modern technologies of success is being examined.

Special attention paid to the praxeology as a science, that's in the process of active search its own methodological foundations, that happens by analyzing the activity of successful organizations, successful people, and successful societies. That praxeological approach helps to reveal the principles and factors of effectiveness and also helps to implement the effectiveness on different levels: from individual, through organization and all the way to the society in general.

The task of the work is to show the collisions and contrarities of the movement of the theoretical idea and the practical activity of organizations, personalities and societies to success, and on that basis, to discover the principles of the effective activity.

According to the results of the work, the most actively the problem of effective activity was examined by the sciences of organizations and the models discovered by them show us the evolution of the organizations from natural, through

bureaucratic forms of organizational design of the artificial organizations, up to new, modern organizational forms – net forms of the organizational design.

The work conclusions come to the recommendations, first of all, to mind the impermanent nature of surrounding conditions and to react to changes timely, and also to use human resources, and entire range of human motivations. For that purpose the development of organizations must include the principle of the supporting relationships, making decisions in groups and joint the methods of management; the establishment of high industrial aims.

Key words: praxeology, activity, effectiveness, efficiency, providing of the efficiency, success.

Статтю отримано 5.10.2014 р.